

Scris de adrian.severin pe 01 decembrie 2022, 12:01

O calatorie in Iran la vremea de mare tulburare mondiala

In conditiile in care mass media a dezertat de la misiunea sa esentiala, transformandu-se din instrument de informare si orientare intr-unul de dezinformare si manipulare la o asemenea amploare incat pana si separarea stirilor corecte de cele mincinoase a devenit imposibila, am considerat ca zicala potrivit careia este mai bine sa vezi o data decat sa auzi / citesti de o mie de ori trebuie urmata si am profitat de invitatia adresata de Institutul iranian pentru studii politice si internationale (Institute for Political and International Studies – IPIS) ca sa efectuez o vizita in Iran in perioada 24-28 noiembrie 2022. In aceasta calatorie am fost impreuna cu presedintele si vicepresedintele Institutului roman pentru studiul politicii si economiei Orientului Mijlociu (Middle East Economic and Political Institute – MEPEI), domnul Flavius Caba-Maria si respectiv, doamna Monica Surugiu, precum si cu Presedintele Fundatiei Euro Defense Romania, profesorul Liviu Muresan.

- **TRADITIA UNUI IMPERIU ORIENTAL si COMPLEXUL DE SUPERIORITATE OCCIDENTAL**

Venind dintr-o tara membra a familiei euro-atlantice (membru NATO si al UE) si aterizand in Teheran, prima lupta pe care trebuie sa o dai este cea cu reflexul propriu de a masura viata iranienilor cu masura obiceiurilor occidentale si a o judeca prin raportare la valorile occidentale, **a priori** (adica inaintea si in afara oricarei cercetari) superioare. Acest instinct te face sa treci fara ezitare la evaluarea lungimii drumului pe care iranienii il mai au de parcurs pana cand vor ajunge la fericirea si virtutea de a fi ca noi.

Culmea este ca, sosind incarcat cu prejudecatile ideologice induse de narativul euro-atlantic, orice iti contrazice asteptarile te dezamageste. De ce sunt atatea femei care nu poarta voal si de ce multe din cele care il poarta o fac intr-un fel care sa le sporeasca farmecul iar nu sa il anuleze? De ce barbatii, in ciuda faptului ca nu dau mana cu femeile, se inclina respectuos in fata lor iar ele li se adreseaza degajat, fara nici un fel de sfiala, expunandu-si ferm punctele de vedere? Agitatie vesela de pe strazi care se prelungeste pana tarziu in noapte te contrariaza si te irita intrucat nu confirma tabloul creat cu anticipatie in cugetul tau. Oamenii acestia trebuiau sa fie tristi. Atunci de ce rad?! Nu radem noi, care suntem fericiti sa stam in frig, foame si intuneric pentru a-i fericii pe ucrainenii transformandu-i in carne de tun, si sunt fericiti astia care traiesc intr-un stat islamic supus sanctiunilor internationale!!!

Pe de alta parte, noi care suntem marii aparatori ai respectului diversitatii si ai multiculturalismului, refuzam sa acceptam ca ceilalti pot fi fericiti si fara a trai ca noi, si ca a nu fi la fel ca noi nu inseamna neaparat a fi rau sau nefericit. Refuzam sa admitem ca felul nostru de viata actual este rezultatul unui trecut, adesea marcat de nedreptati, de absurditati si de conflicte sangeroase, care ne-a facut sa ajungem la concluzii ininteligibile sau nerelevante pentru cei cu un alt trecut. Unor boli diferite nu li se puteau prescrie decat terapii diferite, dupa cum nu este imposibil ca acelorasi probleme, in context istoric si cultural diferit, sa li se fi raspuns cu solutii diferite.

Iranienii nu sunt o natiune tanara, ca aceea americana si nici una marcata de o istorie discontinua, precum natiunile europene care au avansat in timp prin salturi revolutionare. Notiunea de revolutie insasi are alt sens in Iran decat in Europa. Pentru europeni revolutia inseamna ruperea de trecut si plonjarea in viitor. Pentru iranieni ea inseamna refacerea continuitatii si intoarcerea la origini, intrarea in viitor avand loc prin recul.

Cu toate suisurile si coborasurile din trecutul lor, iranienii au pastrat din antichitate o aura imperiala si in tot comportamentul lor contemporan conserva un anume spirit imperial. Gresit inteles, un atare spirit a speriat si continua sa ii sperie vecinii, mai ales dupa ce acestia au ajuns la forme de organizare politica proprie, nu rareori create prin transformarea fortata a unor uniuni tribale in state-natiune, gratie ingineriei geopolitice occidentale la finele Primului Razboi Mondial. Cat despre superputerile imperiale intrate in istorie mai recent (imperiul otoman, cel rus, cel britanic si, in urma, cel american), ajungand in rivalitate geostrategica cu Iranul, ele au folosit, fiecare la randul sau si in felul sau, ca arma in lupta cu acesta amplificarea respectivei spaime si alimentarea conflictelor regionale (cam tot asa cum acum Ucraina este utilizata in razboiul SUA cu Rusia).

• CIOCNIREA CULTURALA SI EFECTELE EI GEOPOLITICE

Discutiile purtate pe timpul calatoriei mele au evidentiat cateva aspecte culturale esentiale.

Astfel, europenii continentali (precum romanii) a caror identitate include pilonul dreptului roman (alaturi de cele ale filosofiei grecesti si religiei crestine) si care prin adoptarea sistemului westfalian au pus bazele statului national, sau de anglo-americani a caror ordine de stat este creata de judecatori si inspirata de crestinismul protestant cu accent vechi testamentar. Spre deosebire de ei, Iranul, asemenea multor comunitati orientale, este expresia „universalismului imperial” care a permis unor grupuri etno-culturale diferite convietuirea culturala, odata cu beneficiul unei puteri centrale transculturale constituind o singura institutie care a exercitat separat puterea politica si cea religioasa, in cadrul unui secularism *sui-generis* anational.

in Europa continentala diferentele de identitate culturala au despartit comunitatile umane, integrarea lor intr-o ordine statala unitara reclamand crearea unei retele civice acceptabila intrucat era motivata de obiective geostrategice comune. Indiferent de identitatea sa culturala cetateanul a intrat intr-un contract cu puterea politica organizata ca stat pentru ca aceasta sa ii furnizeze securitate individuala si colectiva, nationala si internationala. Securitatea a fost criteriul coeziunii civice.

in SUA indivizii veniti din alte parti ale lumii, cu identitati culturale diferite, s-au topit intr-un creuzet cultural din care au iesit uniti prin adeziunea la „visul american”. Nu conta de unde vii. Daca stiai sa lupti in confruntari in care totul era permis, puteai ajunge in varful societatii. si pentru ca aceasta ideologie a puterii careia nimic nu ii putea fi interzis sa calibreze o societate coerenta si totodata sa legitimizeze „lupta” (echivalata cu „ofensiva” pentru ca, in cele din urma, sa fie confundata cu „agresiunea”), a fost scos din traista colonistului, de regula protestant si neo-protestant, Vechiul Testament cu „tablele legii”, „pamantul promis”, mantuirea si Mantuitorul. Americanii s-au format astfel ca o putere mantuitoare universala care a oferit fericirea pe pamantul cucerit de ea tuturor celor care se supuneau legilor ei si astfel se salvau.

Iranul nu a cunoscut ideea de natiune, in sens european, si nici aceea a statului de drept ca guvernare a legii. De aceea, nu a cunoscut nici democratia, fie ea de sorginte europeana sau americana. Democratia este o creatie nationala. Iranul nu a avut nevoie de un creuzet in care sa topeasca identitatile nationale, nici de o retea civica prin care sa tina legate intre ele prin legi juridice comunitatile nationale. Ceea ce el a facut in mod traditional, utilizand invatatura islamica, a fost sa creeze un tesut multicultural in cadrul caruia fiecare contribuia potrivit abilitatilor sale circumscrise de propria cultura, la crearea unor valori specifice de utilitate comuna, in functie de nevoi stabilite printr-un consens *ad hoc*. in asemenea conditii, politica externa universalista iraniana nu a avut caracter geo-politic, ci geo-economic si geo-cultural.

Putem vorbi astfel despre un multiculturalism organic iranian, diferit de multiculturalismul reglementat european si de multiculturalismul integrat (uniformizat) american. in cele din urma, in epoca moderna, toate au ajuns a fi civice, dar civismul ca factor unificator are un continut cultural diferit, circumscris de traditii istorice diferite. Iata un motiv pentru care a cere ca ordinea politica actuala si politica produsa de ea sa fie la fel in UE, SUA si Iran este o imposibilitate generatoare de tensiuni.

Colonialismul european si imperialismul american au fost cele care, respectiv, au adus in Asia modelul national, pentru a determina desirarea tesutului multicultural specific acolo, si doctrina monismului drepturilor omului, pentru a impune inlocuirea modelului de viata autohton cu propriul model si astfel, prin dezbinarea etnica si dominatia culturala, a ajunge la dominatia politica. Aici gasim atat originea tensiunilor interne din Iran, consecutive importului fortat al unor modele culturale straine si al nemulțumirilor inevitabile aparute la linia de contact al unor feluri de viata diferite, precum izvorul permanentelor conflicte dintre Iran si puterile euro-atlantice. Aceste conflicte capata, de-a dreptul, caracter ereditar. Ele au condus, printre altele, la abandonarea caracterului geo-economic si geo-cultural al politicii externe mostenite de la vechiul imperiu persan, si transformarea actiunii externe iraniene in oglinda cu geo-strategia euro-americana.

Conflictul geo-strategic este totdeauna insotit, asa cum o vedem si azi in Europa si SUA, aproape de razboiul ruso-american din Ucraina, de degradarea nivelului de viata si limitarea libertatilor individuale pe plan intern.

• RAZBOIUL ECONOMIC INDUCE RAZBOI SOCIAL

Am parcurs Teheranul in lung si in lat, la cele mai diferite ore din zi si din noapte pentru a fi martor direct al manifestarilor de protest, amplu relatate de **mass media** europeana si americana, care au acum loc in Iran si a capata astfel legitimitate si credibilitate in a le descrie. La un moment dat am auzit soferi claxonand si ni s-a spus ca acesta ar fi un mod de protest. Aveam sa aflam ca, de fapt, era un fel de a exprima bucuria pentru victoria echipei Iranului la campionatul mondial de fotbal in meciul cu Tara Galilor.

Singurele proteste pe care le-am vazut in Teheran au fost pe la miezul noptii, in hotelul unde eram cazat, la programul de televiziune Euronews. Tot asa am aflat ca Presedintele Macron s-a intalnit cu cativa reprezentanti ai protestatarilor si i-a asigurat de solidaritatea sa.

Ceea ce nu inseamna ca nu exista proteste si nemulumiri. Cele mai multe sunt generate de problemele socio-economice aparute in siajul razboiului economic dus de SUA si aliatii sai europeni impotriva Iranului, sub denumirea de „sanctiuni economice” (dispuse in afara oricarei proceduri a ONU, acestea constituie o incalcare a dreptului international) si sub pretextul nevoii de a descuraja programul nuclear iranian, susceptibil de a se transforma in activ militar.

Ca totdeauna si pretutindeni, sanctiunile economice nu au facut decat sa stimuleze dezvoltarea prin forte proprii a statului sanctionat (in cazul iranian insasi capacitatea de a produce bomba nucleara a crescut simtitor, odata cu dezvoltarea puterii sale militare conventionale pana la punctul in care si fara arma nucleara descurajeaza semnificativ eventualele planuri razboinice ale puterilor regionale), dar, firesc, pe seama cresterii costurilor sociale.

Am abordat subiectul fara ezitare cu gazdele iraniene. Acestea au admis ca o parte a societatii si in special tinerii doresc o viata mai buna si mai multa libertate (ceea ce include si mai putina religiozitate). in acest sens se cere normalizarea relatiilor cu SUA, ceea ce ar permite iesirea din regimul sanctiunilor economice.

intrebarea este pretul cerut de SUA pentru normalizare si ce ofera SUA in schimb? Include un atare proces obligatia ca in relatiile internationale SUA sa renunte la dreptul fortei in favoarea fortei dreptului, chiar si atunci cand aplicarea regulii de drept o dezavantajeaza limitandu-i capacitatea de a-si promova agenda geopolitica? Include aceasta renuntarea SUA la pretentia de a i se recunoaste privilegiul de unica superputere globala in cadrul unei ordini mondiale unipolare? Razboiul din Ucraina sugereaza un raspuns negativ la ambele intrebari.

Asa se explica de ce, desi in mod justificat persistente, demonstratiile de protest din Iran nu au ajuns la nivelul masei critice a populatiei, nu au putut degaja un program coerent si nu au propulsat lideri capabili sa ofere o alternativa politica viabila. Reactia autoritatilor la aceste demonstratii poate fi comparata cu cea a guvernelor canadian, francez sau german fata de nemulumirile exprimate de cetatenii tarilor respective impotriva limitarii libertatilor lor sub pretextul luptei impotriva pandemiei Covid 19 sau al sustinerii razboiului din Ucraina, ori cu cea a administratiei americane din perioada **Black Lives Matter** si cea a ultimelor alegeri prezidentiale. Cel putin ironic este faptul ca parlamentele euro-atlantice care nu au ridicat un deget pentru apararea drepturilor cetatenilor lor, sunt foarte preocupate acum de drepturile cetatenilor iranieni.

• SUA / NATO CA FACTOR DE COAGULARE A STATELOR ASIATICE

Calatoria la Teheran a inclus participarea la un seminar organizat in colaborare de IPIS si MEPEI privind situatia relatiilor bilaterale romano-iraniene, a celor regionale si a celor internationale, precum si mai multe intalniri formale si informale cu demnitari iranieni din conducerea ministerului afacerilor externe, a Universitatii Diplomatice (School of International Relations) si ai Consiliului pentru afaceri externe (institutie care constituie grupul de consilieri pentru politica externa ai Liderului Suprem al Iranului), precum si cu diversi reprezentanti ai mediilor academice.

Intrucat evenimentele s-au desfasurat cu usile inchise si in conformitate cu regulile **Chatham House** (continutul discutiilor si numele celor care au intervenit nu sunt destinate publicitatii) ma voi referi pe scurt doar la punctele mele de vedere.

1. In ceea ce priveste relatiile bilaterale, acestea sunt totdeauna functie de patru elemente: caracterul obiectiv al intereselor; existenta resurselor; vointa politica; sustinerea populara.

Faptul ca Romania si Iranul au interese comune cu caracter obiectiv este dovedit de imprejurarea ca relatiile lor au fost constant bune indiferent de regimurile politice si ideologiile care s-au perindat la conducerea lor. Existenta resurselor care sa sustina promovarea acestor interese este si ea dovedita si dovedibila. Sustinerea sau acceptabilitatea populara se bazeaza pe lipsa conflictelor dintre cele doua state de-a lungul istoriei lor, precum si pe o serie de compatibilitati culturale care pot fi descoperite de cei care studiaza cu atentie crestianismul ortodox roman si islamul siit iranian.

Problema este aceea a vointei politice care, in ceea ce priveste guvernul roman, este ostateca contextului international si victima gestiunii nefericite a relatiilor cu partenerii strategici occidentali. Din pacate, acestora nu s-a incercat sa li se explice convingator ca prin consolidarea legaturilor politice cu Iranul, Romania poate contribui la pavarea cailor catre normalizarea relatiilor dintre ei si Iran, cu efecte benefice asupra securitatii colective.

2. Referitor la problemele regionale, retragerea SUA din Afganistan si, in general, reducerea prezentei sale in Orientul Mijlociu (Irak si Siria), pentru a se implica in razboaiele cu Rusia si China, din Ucraina si respectiv regiunea indo-pacifica, ofera Iranului posibilitatea de a isi normaliza relatiile cu vecinii sai arabi din regiunea Golfului Persic, precum si de a stabili un sistem de cooperare cu Rusia, China, India si Turcia in Asia Centrala, inclusiv in cadrul Organizatiei pentru Cooperare de la Shanghai. Este evident ca Iranul doreste sa isi pastreze autonomia strategica in raport cu toti acesti actori de prim rang in „secolul Asiei”, dar asta nu exclude realizarea unui sistem de cooperare si securitate colectiva, eventual similar celui creat in Europa, la Helsinki, in 1975, din care a rezultat OSCE.

Ceea ce ar trebui sesizat este ca politica externa actuala a Iranului nu este ideologizata si nu este inspirata de comandamente religioase, ea fiind strict planificata in functie de exigentele geopoliticii. Astfel, Teheranul a criticat si s-a opus politiciii unor state siite, dupa cum a ajutat state de alta religie sau confesiune. Or, pe terenul geopoliticii compromisurile si acordurile sunt mai usor de realizat.

Implicandu-se realist si flexibil intr-o politica de integrare regionala, Iranul ar putea ajunge nu numai la o forma de conciliere si parteneriat cu statele arabe din Golf (care se departeaza acum de SUA, dupa ce vor fi inteles din experienta ucraineana ca Washingtonul va lupta pentru securitatea lor pana la ultimul saudit, qatarez sau cetatean al Emiratelor Arabe Unite, ori ca schimbul petrolului, care la un moment dat se epuizeaza, pe arme americane, care se produc la infinit, nu este chiar cea mai buna afacere), ci si, la un moment dat, la rezolvarea contenciosului iraniano-israelian.

3. in fine, pe plan international este tot mai limpede ca razboiul din Ucraina, in spatele aparentelor, ascunde o confruntare dintre SUA si Rusia a carei miza reala este trecerea de la ordinea mondiala unipolara sustinuta de cea dintai, la ordinea multipolara dorita nu doar de cea din urma, ci si de toate puterile emergente sau regenerate, cu relevanta globala din Asia, Africa si America Latina. De aceea, pacea in Ucraina nu va avea ca obiect doar ajustari teritoriale cu implicatii locale, ci redefinirea intregii ordini internationale. Tinand seama de traditiile, istoria si cultura sa, precum si de argumentele sale economice, militare si demografice actuale, Iranul se califica pentru a ocupa un loc la masa viitoarelor negocieri de pace. De modul in care se va raporta la razboiul actual va depinde transformarea acestei calificari, deocamdata doar virtuala, in realitate.

Unii dintre ambasadorii statelor UE la Teheran incearca sa convinga guvernul gazda ca ceea ce urmaresc ele si ceea ce urmeaza „cu siguranta” sa se intample este dezmembrarea Rusiei, survenita prin implozia provocata de o revolta interna care „fara indoiala” se va produce daca luptele de pe teritoriul ucrainean se vor prelungi suficient. De aceea, Occidentul colectiv creeaza conditii pentru ca un numar cat mai mare de ucraineni sa moara pentru patrie. Daca acesta este planul, este foarte probabil ca realizarea lui nu va prinde in viata cateva generatii. Maina este, insa, alta zi si va veni, cel mai probabil, un alt plan.

Iranul, desigur, nu este interesat sa se implice in razboiul din Ucraina, ci, mai degraba, sa profite de inglodarea SUA / NATO in el, spre a negocia ordinea regionala. in acelasi timp, insa, Iranul nu poate fi decat interesat sa participe la negocierile de pace care vor urma razboiului din Ucraina si care vor substitui lipsa tratatului de pace de la finele Razboiului Rece, stabilind o noua ordine mondiala. Absenta sa de la respectivele negocieri l-ar putea pune in situatia ca diversele compromisuri ce se vor conveni sa aiba loc pe cheltuiala sa.

Solutia este, asadar, o neutralitate binevoitoare. Dar binevoitoare pentru cine? UE este principala victima a razboiului ucrainean. Acesta va dezbinata statele membre si totodata va tensiona relatia transatlantica. Cazute in crize interne si externe statele europene nu prea au nimic de oferit Asiei, ci numai totul de cerut.

SUA, pe de alta parte, este cea care a reusit sa impace contrariile care pana de curand faceau de neconceput apropieri strategice intre Rusia si China, intre China si India, intre Iran si Arabia Saudita, intre Turcia si Rusia etc. Asia, pe care seductia exercitata de modelele nationale euro-atlantice, cu democratia lor si conceptia lor asupra drepturilor omului, reusise sa o dezbine pentru a o domina, se uneste acum chiar sub presiunea celor de la care au fost importate fortat acele modele si impotriva lor. Vechi adversari din lumea asiatica si euro-asiatica sunt uniti acum nu atat de frica (intrucat America inspira azi mai multa mila decat teama), cat de ura fata de tot ceea ce reprezinta Casa Alba si Noul Ierusalim american. Dupa cum se vede, este posibil ca in curand SUA sa intre in criza de aliati, de bani, de timp si de nervi.

Asa stand lucrurile, Teheranului ii mai ramane sa aleaga intre Moscova si Beijing. Cine are mai multa nevoie de bunavointa Iranului si cine ii poate oferi mai mult pentru a capata aceasta bunavointa? Cu cine doreste sa stea alaturi Iranul la masa viitoarelor negocieri de pace si cine ii va asigura mai usor prezenta la acele negocieri? Imbratisarea cui poate fi mai sufocanta pe termen lung? Este interesat Iranul, in masura in care impartaseste viziunea unui multipolarism simetric in care pacea lumii este asigurata prin echilibrul puterilor globale, de o Rusie slaba, eventual aflata la remorca unei Chine atotputernice? Iata intrebarile la care diplomatia iraniana va trebui sa raspunda in perioada imediat urmatoare. Acesta sa fie oare Rusia?!

ADRESA: <http://crct.ro/nAxm>